

Existuje dichotómia medzi faktami a hodnotami?

SEMINÁR VESHOD, 21. 3. 2016

RÓBERT MACO

Prehistória sporu

Väčšina autorov, ktorí sa za posledných zhruba 100 rokov zaoberali problémom dichotómie medzi faktami a hodnotami, priamo alebo nepriamo nadväzuje na slávnu pasáž v diele **D. Huma** (1711-76), *Traktát o ľudskej prirodzenosti* (1739), III. kniha, 1. časť, odsek i.

Téza odvodená z uvedenej pasáže = **Humov zákon / Humova gilotína :**

Nie je mysliteľné, aby sa tvrdenia o tom, čo MÁ BYŤ, dali korektne odvodiť z tvrdení, ktoré hovoria iba o tom, čo JE.

Logický pozitivizmus – vyostrenie Humovho princípu

Pozitivistická tripartitná klasifikácia súdov

- **analytické** súdy = logické a matematické výroky
 - (pravdivé alebo nepravdivé čisto v dôsledku významu jazykových výrazov a logicko-syntaktických pravidiel)
- **syntetické** súdy = výroky empirických vied a bežné skúsenostné výroky
 - (pravdivé alebo nepravdivé na základe ich empirickej verifikovateľnosti/konfirmovateľnosti alebo falzifikovateľnosti)
- **kognitívne zmysluprázdne** súdy
 - sem okrem nezmyselných špekulatívno-metafyzických výpovedí podľa logických pozitivistov spadajú všetky **normatívne (hodnotové)** súdy – napr. súdy normatívnej etiky, estetiky a pod.

Karl. R. Popper

Napriek kritike mnohých logicko-pozitivistických koncepcií (princíp verifikovateľnosti, nezmyselnosť tradičných metafyzických tvrdení, „obrat k jazyku“) Popper v otázke Humovho princípu súhlasí v tom základnom s pozitivistickým prístupom:

Nemožnosť odvodiť netautologické etické pravidlá z faktuálnych tvrdení označuje za „**perhaps the simplest and most important point about ethics**“

(Aristotelian Society Proceedings, vol. 22, 1948)

Aj vďaka výraznému vplyvu Popperovej filozofie a filozofie logického pozitivizmu bol Humov zákon okolo polovice 20. storočia všeobecne uznávanou doktrínou v rámci analyticky orientovanej filozofie.

Kritici Humovho zákona

V priebehu 60-tych rokov 20. storočia – t. j. v dobe ústupu logického pozitivizmu a výrazného nástupu „filozofie bežného jazyka“ (*ordinary language philosophy*) prichádzajú jemnejšie lingvisticko-filozofické analýzy normatívneho diskurzu → spochybnenie jednoznačnej platnosti Humovho zákona

Príklady:

- John Searle – článok *How to Derive „Ought“ from „Is“* (1964)
 - rozlíšenie medzi „inštitucionálnymi“ a „surovými“ faktami – z inštitucionálnych faktov sa podľa Searlovho argumentu dajú logicky korektne vyvodit' normatívy
 - tradičný metafyzický rozdiel medzi faktom a hodnotou nemožno zachytiť rozlíšením medzi evaluatívnymi a deskriptívnymi rečovými aktmi
- Max Black – článok *The Gap between „Is“ and „Should“* (1964)
 - z neho pochádza označenie „Humova gilotína“
- John Searle – kniha *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language* (1969) (posledná kapitola)

Kritika dichotómie faktov a hodnôt na prelome 20. a 21. storočia

- **Richard Rorty** (1931-2007) : radikálna kritika → odmietnutie rozlíšenia ako neefektívneho (ba priam škodlivého) pojmového nástroja:

„Distinctions between hard facts and soft values, ... objectivity and subjectivity are awkward and clumsy instruments. They create more difficulties than they solve. It would be better to find another vocabulary, to start afresh.“ (Science as Solidarity, in: Philosophical Papers, 1991)

- **Hilary Putnam** (1926-2016) : kritika **dichotómie** (metafyzického dualizmu) faktov a hodnôt; zachovanie pojmovej **dištinkcie**

„This book tries to show that these two dichotomies, "fact versus value judgment" and "fact versus analytic truth," have corrupted our thinking about both ethical reasoning and description of the world, not least of all by preventing us from seeing how evaluation and description are interwoven and interdependent.“ (Collapse of the Fact/Value Dichotomy, 2002)

Zhrnutie: Otázky do diskusie

1. Je užitočné/adekvátne naše súčasné pojmové rozlíšenie medzi faktami a hodnotami (faktuálnymi a hodnotovými súdmi)?

- Pre aké konkrétne ciele je užitočné a pre ktoré nie? Prečo by sme mali mať dané ciele?

2. Je možná (a ak áno ako konkrétne) racionálna (argumentatívna) diskusia o našich fundamentálnych hodnotách? Sú naše fundamentálne súdy (presvedčenia) schopné racionálneho zdôvodnenia?

- Ako identifikovať (a definovať) naše fundamentálne hodnotové presvedčenia?

3. Má nejaký dobrý zmysel hovoriť o „objektívnych hodnotách“, pokiaľ „objektívne“ neznamená len intersubjektívne zdieľané, t. j. zdieľané spoločne viacerými subjektmi?